

MEMORIAL

General Marii Wittek

ZWZ AK
Częstochowa

adresy wniosków:
dr Anna Magas

61-410 Foxnan

mgr Maria Zwaszka

62-804 Józefimowice

++ 1945

BŁOWSKA Wanda
z d. Bojarska
ps. „Babcia”

42/WSK
1

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — .....

BOJOWSKA Wanda
zd. Bojowska T. 42/WSK

I. Materiały dokumentacyjne

- I/1 – relacja właściwa k. 3, s. 1-3
- I/2 – dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora —
- I/3 – inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 3, s. 1-2

III. Inne materiały (zebrane przez „relatora”):

- III/1 – dot. rodziny relatora —
- III/2 – dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r.
- III/3 – dot. ogólnie okresu okupacji (1939 – 1945) — 1945
- III/4 – dot. ogólnie okresu po 1945 r. —
- III/5 – inne...

IV. Korespondencja

.....

.....

.....

.....

V. Wypisy ze źródeł (tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”) k. 4

VI. Fotografie ✓ oryg.

I Materiały dokumentacyjne

I/1 Relacja niemiecka

- Relacja opracowana przez H. Mieczkowską, Katowice 1980,
mps, k. 2, s. 1-2

- Relacja A. Gaty dotycząca działalności aktywistów w latach 1939-45,
mps, k. 1, s. 3

1

Relacja o niezwykłej uczestniczącej w walkach o niepodległość

Wanda B z o w s k a z d. Bojarska

I. Dane osobiste

- 1/ Wanda B z o w s k a z d. Bojarska, pseudonimy : "Babcia", "Wanda"
- 2/ urodzona 30.01.1884 r. w Charsznicy pow. Niechów zmarła 8.09.1945 r. w Częstochowie, w wyniku schorzeń na skutek przeżyć wojennych.
- 3/ rodzice : Leon i Katarzyna ze Skórczewskich.
- 4/ Środowisko ziemieńskie. Mąż agronom. Mieli ogrodnictwo.
- 5/ Po wczesnym owdowieniu /1919 r./ wyżej wymieniona sama prowadziła ogrodnictwo. Inteligentna, czynna, interesująca się społecznymi i narodowościowymi inicjatywami już przed odzyskaniem niepodległości Polski w 1918 r. W czasie pierwszej wojny światowej należała do Rady Głównej Opiekuńczej. Odważna, dyskretna i skromna.
- 6/ Wnuczki : Dr Reges Anna, 62-710 Poznań, ul. Cicha 19/m.3
mgr Żurkowska Maria, 62-801, Przeźmierowo, ul.
Wysockotowska 65

II. Przed wybuchem wojny 1.IX.1939 r.

- 1/ W okresie do 1939 r. aktywna społecznie w ruchu spółdzielczym "Jedność Społem". Działała we wszystkich wojennych i powstaniowych tarapatkach budującego się Państwa. Ofiarna na rzecz ratowania i nie tylko w pracy organizowania szpitali, kuchni, itp. ale i w dużej mierze pomocy materialnej na narodowe i inne charytatywne cele. Działała wiele w okresie plebiscytowym na Śląsku w zakresie agitacji, podejmowania pielgrzymek ze Śląska, organizowania kuchni, itp.

III/ Podczas okupacji

- 2/ Zaraz po wybuchu II-giej wojny światowej 1. września 1939 r. oddała do dyspozycji dom, który do końca wojny był szafką konspiracyjną i schronieniem uciekinierów z obozów i ukrywających się działaczy konspiracji.
- 3/ W latach 1939 - 1941 prowadziła sekretariat Podokręgu Z.W.Z. Zagłębie. Dom jej przy ulicy Chłopskiego 8 w Częstochowie był okresowo lokalem dowódcy Podokręgu PPK KOWALOWKI Henryka pseud. "TOPOLA". Od III/1941 r. Kozendanta Okręgu Śląskiego ZWZ-AK. Dom nadal jako punkt kontaktowy i szafka. Mimo aresztowania córki SOLARA Heleny pseud. "HELENA" w VIII/1940 r. i wywiezienia jej do Ravensbrück oraz mimo aresztowania w 1941

przez Gestapo. syna Bzowskiego Stanisława i wywiezienia go do obozu w Oświęcimiu, nie zakamęła się. Pracowała nadal w konspiracji będąc jedyną, stałą kurierką ZWZ-AK do komendanta "Grotu" gen. Stefana Roweckiego, aż do chwili jego aresztowania w 1943 r. Współorganizowała zawiązywanie sieci kontaktów na terenie Częstochowy.

Odnaczona 11.XI.1941 r. Krzyżem Walecznych /Rozk. 25/1941 r.
Syn Janusz Bzowski brał udział jako lotnik w bitwie o Anglię..

IV/ Po wyzwoleniu

Po zakończeniu wojny wkrótce, bo 8.IX.1945 r. zmarła. w Częstochowie na skutek schorzeń przeżyciami wojennymi.

V/1 Publikacje dotycz. relacji BZOWSKA Wanda

Z.W. Janke - "W Armii Krajowej w Łodzi i na Śląsku - str. 135

Z.W. Janke - "Śląsk Łodziemny" - str. 25

Stanisław Rybicki - "Pod znakiem Lwa i Kruka" strony 20,101,111

Jan Pietrzykowski "Akcja A.B. w Częstochowie"

Edward Wichura-Zajdel "Stanisław Ligon-Karlik z Kocindra" przypis do strony 34

relacja dr hab. Elżbiety Zawackiej, Toruń, ul. Gagarina 136/26

Rozkaz Kom. Gł. Z.W.Z. Nr 25.B.P.11/XI.1941 o odznaczeniu Krzyżem Walecznych

fotografia W. Bzowskiej

V/2. Losy pierwszej wojny światowej zetknęły naszą rodzinę Ligoniów z rodziną Bzowskich. Matki nasze wspólnie działające w różnych akcjach burzliwego okresu budowania się państwa po tyloletniej niewoli, wprzęgały nas, dziewczynki w różne prace pomocnicze. Były to prace w pomocach szpitalnych w okresach wojen obronnych, jak : obrona lwowa, wojna w 1920 r., trzy powstania śląskie. Także w pracach agitacyjnych, związanych z plebiscytem na Śląsku brałyśmy udział czy to w przyjmowaniu i obsłudze pielgrzymek ze Śląska, czy w imprezach artystycznych, koncertach na rzecz plebiscytu, czy pieniężnych zbiórkach ulicznych. Wzrastanie w klimacie patriotyzmu, pozostało mi w pamięci Wandę Bzowską jako symbol kobiecych cnót narodowych i o takiej relacji mam składam.

opracowała Helena Mieczkowska

Katowice, 20. stycznia 1980 r.

Katowice, ul. Szeligiewicza 1

Za zgodność :

WANDA BZOWSKA ^Sé z domu Bojarska , córka Leona i Katarzyny ze Skórcz wskich, rodem z Chofznicy /ur 30 I 1884r/ prowadziła sekretariat Komendanta Okręgu Śląskiego ZWZ płk. Kowalówki oraz jego punkt kontaktowy, a gdy komendant zlikwidował u niej kwaterę, została kurierem z kontaktem na skrzynkę Komendy Głównej ZWZ w Warszawie.

Odznaczona Krzyżem Walecznych- zmarła 8.09 1945r

Ppułkownik Henryk Kowalówka ze względu na swoją działalność przedwojenną na Śląsku i Zagłębiu był na tym terenie zbyt znany.

Jego nominacja na Komendanta Okręgu była niezbyt przemyślana .

W związku z powyższym , kwaterę swoją umieścił w Częstochowie w domu przy ulicy Chłopickiego 8 , należącym do Wandy Bzowskiej /Babcia/ prowadzącej ogrodnictwo. W Częstochowie był w kontakcie z senatorem Dominikiem Zbierskim " Gwiazda".

Dowodzenie przez granicę/ przez powiat Częstochowski przebiegała granica między III Rzeszą a Gó G/ było coraz bardziej utrudnione.

Komendant Kowalówka został wytropiony przez gestapo w Częstochowie.

Gdy gestapo wkraczało do jego kwatery zdołał wyskoczyć przez okno i zbiec. W związku z tym został urlopowany.

Funkcję Komendanta pełnił szef sztabu kpt. dypl. Józef Słaboszewski.

Do rozpracowania ppłk Henryka Kowalówki walnie przyczynił się oficer W.P oraz szef Związku Odwetu w Obwodzie Częstochowa Stanisław Jankowski

agent gestapo występujący pod pseudonimem "Wiktor Bleike"/w/g relacji szefa sztabu- kontrwywiadu obw. Częstochowa - H. Furmańczyka/

aresztowano ok. 100 osób w Katowicach i okolicy rozbito Komendę ZWZ w Częstochowie oraz łączność Z.O. w Radomiu.

Wojskowy Sąd Specjalny skazał Wiktora Bleike na karę śmierci.

Mimo dwukrotnych prób likwidacyjnych w Częstochowie i we Lwowie Bleike uniknął śmierci /po wojnie wyjechał do Kanady/.

Andrzej W. Gata.

II Materiały uzupełniające relację

- Wypisy z książki St. Pytlickiego „Pod znakiem Lwa i Kraka”,
m.p.s., k. 2, s. 1-2

dotyczy : relacji o Wandzie Bzowskiej

Wypisy z książki Stanisława Rybickiego "Pod znakiem Lwa i kruka"
/fragmenty wspomnień z lat okupacji/, 1965 r. Instytut Wydawniczy
"PAK"

str. 20 ..... " pojechałem na punkt obserwacyjny dywizjonu. I tu znowu zaskoczenie, masywny betonowy punkt zbudowany był na wzgórzu, przed którym otwierało się szerokie pole widzenia. Cała obsada punktu wraz z oficerem zwiadowczym wygrzewała się na wzgórzu. Konie pasły się na otwartej przestrzeni, jednym słowem sytuacja kłócąca się z elementarnymi zasadami wojskowymi. Przegoniłem całe bractwo. Soczystą reprimendę otrzymał biedny oficer zwiadowczy, też rezerwista, mający słabe pojęcie o tym, jak powinien ustawić służbę na punkcie. Kazałem ukryć konie, wyznaczyć dyżury obserwacyjne i pojechałem z powrotem zobaczyć, jak wygląda jedyna pozostająca w tej chwili pod moimi bezpośrednimi rozkazami bateria.

Działa były ustawiona w ogrodzie pani Wandy Bzowskiej przy ul. Chłopickiego.".....

str. 100 ..... "Młodym innymi z moich znajomych został aresztowany Stanisław Bzowski, komendant komórki TOW na terenie Częstochowy. Aresztowanie nastąpiło w związku z udzieleniem gościny przez matkę Bzowskiego poszukiwanemu przez gestapo członkowi organizacji podziemnej. Gestapo, zastawszy w domu obu, zabrało ich do więzienia.

Ktokolwiek będzie pisać o podziemnych organizacjach w Częstochowie, nie może pominąć osoby pani Wandy Bzowskiej. Nie znała granic w poświęceniu się działalności konspiracyjnej, mimo ciężkich przejść rodzinnych. Młodszy syn, Jan, jako lotnik zaginął w kampanii wrześniowej, krążyły niesprawdzone wieści, że przebywa na Zachodzie; córkę Helenę Solawdą aresztowano w ubiegłym roku i wysłano do obozu koncentracyjnego, obecnie zabrana ostatniego syna /1^x - uwaga Stanisław Bzowski po aresztowaniu został wysłany do Oświęcimia. Szczęśliwie udało mu się doczekać wyzwolenia/. Mimo tych ciosów dom jej był stałym schronieniem i meliną konspiracyjną, a pani Bzowska - niestrudzoną opiekunką wszystkich szukających u niej schronienia czy opieki.

W związku z aresztowaniem Stanisława Bzowskiego przyjechał z Warszawy mój brat Józef i jemu opowiedziałem szasłe wypadki z Sobolewiczem. Józef przejął się tym i polecił mi przyjechać do Warszawy, obiecując skontaktowanie mnie z kimś na wyższym szczeblu. W niedługim czasie wybrałem się razem ze Szczygielskim do Warszawy. Józef przygotował już umówione spotkanie. W prywatnym mieszkaniu na ul. Madalińskiego zetknąłem się po raz pierwszy z płk. Janem Mazurkiewiczem, znanym z okresu powstańczego Red.

sławem, któremu przedstawiłem sytuację w Częstochowie. Kędosław polecił mi, abym po powrocie natychmiast zerwał kontakt z Sobolewiczem i oczekiwał zgłoszenia się do mnie z umówionym hasłem nowego komendanta Obwodu. Tak samo miał postąpić i Szczygielski, z tym że miał on przejść do POW i objąć stanowisko kierownika komórki częstochowskiej po aresztowaniu Stanisława Bzowskim....." /str.102

str. 111 ..... "Prowadzenia pięknej akcji podjęła się sekcja obiadowa, utworzona na początku lutego 1940 r. pod przewodnictwem Zygmunta Boguskiego. Mimo krótkiej, bo zaledwie trzymiesięcznej działalności, praca jej miała duże znaczenie, zajmowała się ona bowiem umieszczaniem na dożywianie w rodzinach częstochowskich dzieci niedożywionych i chorych, spośród wysiedlonych. W sekcji tej szczególnie czynnym udziałem wyróżniły się następujące mieszkanki Częstochowy " pp. Felicja Bogucka, Bogna Bogusławska, Wanda Bzowska, Centkiewiczówna, Dymkova, Zofia Grabowska, Wiesława Kahlówna, Klinkowa, Kniecikiewiczowa, Kozłowska, Lucyna Miecznikowa, Migalska, Mirnanówna, Paculina, Marie Plebankowa, Ligocka, Łapińska, Madurewiczówna, Kazimiera Bakasiewiczówna, Stanisława Płomińska, Redłowska, Starczewska, Strokołowska, Szrejbrowska, Szychowa, Tymiańska, Włóderowa, Eugenia Włodarska, Aleksandra Wrońska, Antonina Zychówna." ,.....

Za zgodność wypisów :

Katowice, dnia 21.VV.1980 r.

Bzowska Wanda
z d. Bojarska

V Nazwiskowe karty informacyjne

42/

Browskie Wanda 2d. Bajarska

C. Lesna i Ratuszowa ze Skowrovskei

nr 307 1884 w Chrobrym

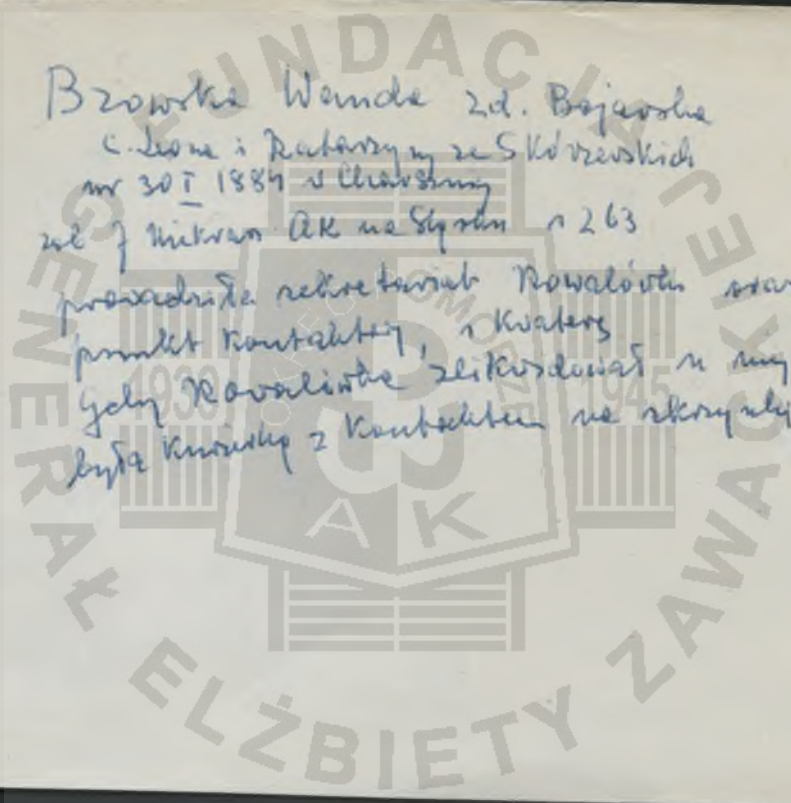
zł 7 Mickiew. AK na Sypn. n 263

procedura rekrutacji Nowalotki oraz jako

punkt kontaktowy, w kwatery

gdy Nowalotki zlikwidował w nowy kwatery

była kwatera z kwaterami na skrajach 14 w bryg

1. . . . . 2 rel 339/II 3 (20)

++4 Bzowska W. 5

6 "Wanda" 7

8 - - - - - 9

10 mandop. Częstochowa 11 - 1945

12 Janke Z. W. "Podziemny front Śląsk"

Str. 25 B. W. prowadziła sekretariat podziemny
 SZP ("Izba Życiowa Polski" w Częstocho-
 wie. Dowódcą podziemny był ppłk. Henryk
 Kowalówka "Oset", jego zastępcą i szefem sztabu
 został kpt. Jerzy Stolarzki ^(płk. Konrad) Kowalówką ^{cywilizacji} _{verte}

był senator E. Rębarski (4 Qwarta)

++ Bzovske Wande ^{rel 339/8} ~~Pitt?~~ (3)
Angebot(?)

^{ml. Alšofici čítajú}
Cez to clo wa - kontakt Topoli, boema mlice
od Alš M. M. P. - spracúvanie

Era da mlaje

Podr. št. 1939 - s. 25

opr. A.P.

ZWZ AK
Okr. Śląsk

BZOWSKA WANDA z domu BOJARSKA ("Babcia")

Córka Leona i Katarzyny ze Skórzewskich z Charsznicy (ur. 30. I. 1884 - 8. IX. 1945). Zamieszkała w Częstochowie przy ul. Chłopickiego 8, prowadziła ogrodnictwo. W 1942 r. jako miejsce pobytu obrał sobie u niej komendant Okręgu Śląsk, ppłk Henryk Kowalówka ("Topola"). Prowadziła jego sekretariat oraz punkt kontaktowy. Gdy komendant zlikwidował u niej kwaterę została kurierką z kontaktem Komendy Głównej w W-wie. Odznaczona Krzyżem Walecznych.

Źródło

Niekraś Juliusz, "Z dziejów AK na Śląsku", wyd. II K-ce 1993, s. 300, 410

Z. Kotowicz' 99

T. 42/WSK

ZWZ AK
Częstochowa

BZONSKA Wanda
z d. Bojarska
1939 ps. 'Babunia' 1945

V. Wyprawy ze wrodzeń k.4

VI Fotografie
oryg. szt. 1

++ Bzowska Wanda z d. Bojarska
„Babcia” „Nanda”

ARCHIWUM
Elżbiety Zawackiej
poz. 339 Słota
data wpływu 7 1980

2 187 - PK
Czytelnice
dla KO Słoty

1 fotografia

BZOWSKA Wanda
ZESKANOWANE

